

TARİHİ ARAŞTIRMALAR VE
DOKÜMANTASYON MERKEZLERİ
KURMA VE GELİŞTİRME VAKFI

Kurucu.

Ertuğrul Zekâi Ökte

Vakıf Genel Müdürü:

Muhlis Arvas

Araştırma Merkezleri

Genel Koordinatörü:

Em. Tümg. Mahmut Boğuşlu

Genel Yayın ve İstanbul Araştırma

Merkezi Müdürü:

Tülây Duran

Araştırma Grupları:

Tarihi Araştırmalar Grubu

Türk Kültür ve Medeniyeti

Araştırmalar Grubu

Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Grubu

Siyasi Meseleler Araştırma Grubu

İktisadi Meseleler Araştırma Grubu

Sosyal Meseleler Araştırma Grubu

Jeopolitik ve Stratejik Araştırmalar Grubu

Kültür ve Sanat Araştırma Grubu

Bu Dergi İstanbul Araştırma Merkezi tarafından hazırlanmıştır.

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Ertuğrul Zekâi Ökte

Ankara Cad. Ankara Han, 3. Kat 301-303

Sirkeci-İstanbul, Tel: 527 29 43

Abone bedelleri:

Yıllık abone (12 sayı 12.000 TL)

Ziraat Bankası İst. Mercan Şubesi

Hesap No. 316'ya gönderilebilir.

Yabancı ülkeler abone bedeli

Avrupa ülkeleri: 70 Mark veya 40 Dolar

ABD 100 Dolar, Asya ülkeleri: 50 Dolar

İslâm ülkeleri: 60 Dolar

İlan bedelleri:

Renkli tam sayfa (İç kapak 500.000,

orta sayfalar 250.000 TL)

Siyah-Beyaz tam sayfa (İç kapak 300.000,

orta sayfalar 150.000 TL)

Yarım sayfaların fiyatı yarı yarıyadır.

Baskı hazırlığı: Laçın Rebro

Baskı ve cilt: Alaş Matbaası

**BELGELERLE
TÜRK TARİHİ DERGİSİ
DÜN/BUGÜN/YARIN**

AYLIK DERGİ / SAYI 33 - KASIM 1987

İÇİNDEKİLER

- 2** Tarihin, Türklüğün, Türkiye'nin Meseleleri
Dergi
- 4** Temmuz 1920 / İç Politikada Gelişmeler
Mustafa Kemal (Atatürk)
- 9** Müdafai Hukuk Örgütlerinin Yeniden Güçlendirilmesi ve
Düzenlenmesi (II)
Tülây Duran
- 16** Millî Mücadele Döneminde
Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (IX)
Ertuğrul Zekâi Ökte
- 20** Millî Eğitimimizde İlk On Yıllık Gelişme Planı (III)
Yayına Hazırlayan: Müeyyet Emzen
- 27** Türkiye'nin Dış Kültür İlişkileri
- 35** Türk Tarihinin Ana Hatları "Türk Matematikçileri"
*Prof. Hüsnü Hamit / Yay. Haz.: İstanbul Araştırma Merkezi:
Eğitim ve Öğretim Araştırma Grubu*
- 38** "Türk Tarihinin Ana Hatları" Selçuklu Tababeti
Dr. A. Süheyl (Ünver)
Yayına Hazırlayan: Sosyal Meseleler Araştırma Grubu
- 44** Doğu Anadolu Ağzlarının Kelime Hazinesi
Ahmet Buran
- 50** Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları
Fevzi Kurtuluş / Yayına Hazırlayan: Tarihi Araştırmalar Grubu
- 54** 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı
Tümg. İ. Halil Sedes
Yayına Hazırlayan: Tarihi Araştırmalar Grubu
- 59** İkinci Meşrutiyet Döneminde Millî Eğitimimiz
Yayına Hazırlayan: Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Grubu
- 64** Kıbrıs Anlaşmazlığı
Zenon Stavridis
Doğu Araştırma Merkezi-Tehdit Araştırma Grubu
- 70** Yakın Tarihimizde Arap Gizli Teşkilatları (IX)
Doğu Araştırma Merkezi / Tehdit Araştırma Grubu
- 73** Avrupa Komünizmi (IX)
Doğu Araştırma Merkezi / Tehdit Araştırma Grubu
- 76** Atatürk'e Göre Bilim, Kültür, Kitap ve Kütüphane
Dr. Müjgan Cumbur

Türk Tarihinin Ana Hatları Selçuklu Tababeti

Dr. A. Süheyl (Ünver)

Yayına Hazırlayan: Sosyal Meseleler Araştırma Grubu

1. Selçuklu tababeti Avrupa tababetinden çok eski böyle önceliğe sahiptir.

Türklerin Selçuklu imparatorluğu döneminde, çok şerefli ve yüksek hayatında, parlak bir tıp tarihleri vardır. Üzülerek belirtelim ki, dünya tıp tarihi kitapları sürekli olarak, belirli ve aynı kaynaklardan alıntılar yaptıkları için Türklerin öz malı olan malı olan orta zamanlar tababetlerini Arap tababetine mal etmişlerdir. Bu devrin bir çok Türk hekimleri ve Türk tıp kurum ve kuruluşları özellikle Suriye ve Mısır'da kalanları Araplara bağlamışlar. Anadolu'da Yurdumuzda oluşan ve gelişen Türk tababet hayatından ve Türk hekimlerinden hiç söz etmemişlerdir. Bu hatalı ve yanlış yaklaşımlar ve yayınlar büyük hatalara sebep olmuş Avrupadaki belgelerden de görüleceği gibi Avrupa tababetinden çok eski olan ve önemi bakımından da tıp hayatında öncelik taşıyan Selçuk İmparatorluğu tababetinden, tıp dünyasında söz edilmemiştir.

Türkler medeniyetin hiç bir alanında başkalarından geri kalmadıkları gibi, sağlığa bağlılığı ve önemi ve hekimleri hiçbir zaman ihmal etmemişlerdir. Tababet, bütün dünyada ilk defa Türkler tarafından yardım ve korunmaya sahip olmuş ve hekimler çok olumlu şartlar içerisinde, ayrı ve bağımsız binalarda, refah ve korunmaya sahip olarak çalışmışlardır. Bu hekimler tıp tarihine ve imanlığa ölümsüz eserler ve kişilikler bırakmışlardır. Bu yayınların hemen hemen tamamı açıklanan dört asır içinde Arapça olduğu için daha sonraları bilim dünyası bu eserleri Araplığı yükseltmek için kullanılmış, Türk yazarların ad ve ünvanları da bu yanlış yaklaşımlarla hareket edenlere imkân ve kuvvet vermiştir.

Türklerde tababet önceliği Araplardan çok eski olduğu halde bu belgeler Arap tababetini Avrupaya tanıtmaya yardımcı olmuştur. Hemen belirtelim ki Doğu medeniyetinin Avrupaya geçişinde yalnız Arapların değil Türklerinde şerefli payları vardır.

Avrupanın tıbbi örgütlenmesi tarihinde Türklerin ön safta olduğunu ve büyük emeklerle bu önceliğe sahip olduklarını görürüz. Bu önceliği Selçuk İmparatorluğunda yaşayan Türkler sağlamışlardır. Ve bütün imanlık dünyasına örnek olmuşlar, öncülük etmişlerdir.

2. Selçuklu ailesinin tababete verdikleri önem

Doğuda her asırda çeşitli isimler altında kurulmuş Türk Devletlerinde, devleti yöneten Türk büyüklerinin ve halkının tababetin en büyük koruyucusu ve destekleyicisi olduğunu görüyoruz. En büyük hekimleri büyük hükümdarlar ve onların vezirleri korudukları gibi çok mamur ve mimarice de nefis birer eser olan hastaneler ve sosyal bakım ve yardım kurumlarında onların zamanında yapılmışlar ve hizmet vermişlerdir. Bu kuruluşların başında da zamanın en büyük Türk hekimlerin bulunuyordu. Bu sağlık kuruluşları zamanın birer tıp okulu idi. Bu suretle hastanın baş ucunda uygulamalı eğitimin Türk hastahanelerinde de yapıldığını görüyoruz.

Türkler tababete çok büyük önem vermek zorundaydılar. Çünkü; kervanlarla ticaret ve kara yollarında uzun yıllar ulaştırmayı sağlamak mecburiyeti bulaşıcı hastalıkların ülkelerine girmesine sebep oluyordu. Bu yönden gerek karantina ve sağlık kurallarına uymak, gerek hastalıkların istilâsında mümkün olan en süratli

müdahale ve sıhhi yardımların sağlanması çok miktarda hekimin varlığına bağlıydı. Hekimleri çoğaltmak ihtiyacı vardı. Savaş zamanında da hekimler büyük hizmetler görüyorlardı. Barış zamanında hekimler halkın dertleriyle uğraşüyor ve eğitimde bulunuyorlardı. Sayısız savaşlar sırasında hekimlerin üstün hizmetleri dikkati çekicidir. Bu sebebedir ki, tarih, sağlık örgütlenmesine verilen önem sonucu bu dönemde büyük çapta salgın hastalıkları kaydetmemektedir.

Hekimler dört asırlık dönemde tam bir refah içinde bulunuyorlardı. Çalıştıkları sağlık kuruluşlarının zengin vakıfları vardı. Yapılan binalar, kurulan eserler, getirilen sistemler ve gelişme vakıfların işlerliği sonucu idi. Belli başlı mesleklerden biri sayılan hekimlik, toplum tarafından da güven ve saygınlık simgesi idi. Bu dönemde hekimlerin yazdıkları eserler bilimsel bakımdan büyük önem taşıyor ve uygulanabiliyordu. Hekimler Devlet yöneticilerinden ve toplumdan gördükleri saygı ve güvene bu eserleriyle layık olabileceklerine inanıyorlardı.

Türk Devlet adamları herbiri adlarına sunulan bu eserlerle; yalnız savaş, güç ve iktidar üstünlükleriyle değil ilme ve halk sağlığına verdikleri önemle ebedileşiyorlardı. Yükseliyorlardı.

3. Melikşah döneminde tababet ve Bağdat sağlık kuruluşları

Selçuk hükümdarlarından Alpaslan'ın oğlu Melikşah 1072'de hükümdar olunca babasının büyük veziri Nizamülmülk ile dokuz yıllık saltanatı sırasında ilme ve özellikle tıp ilmine büyük hizmetler yapmışlardır. Melikşah, Bağdat'ta medreseler yaptır-

Sultan İsa Medresesi-Mardin

dığı gibi kurduğu çeşitli hayır kurumlarıyla da sağlık ve sosyal yardım hizmetlerine büyük önem veriyordu.

Melikşah döneminde ilk defa en gelişmiş şekilde Selçuklu ordularında kırk aded deve ile bir yerden-bir yere götürülebilen askeri hastahaneler vardı. Bu suretle seyyar hastahaneler geliştiriliyordu. Aynı dönemde sağlık kuruluşlarında, askeri amaçlarla kullanılan hastahanelerde büyük sayılarda hekimlerden, cerrahlardan, göz hekimlerinden ve hasta bakıcılarından oluşan bir tıp ve tababet kadrosu bulunuyordu.

Bunların dışında Horasan'da, Azerbeycan'da ve Irak'ta imarethaneler, hastahaneler kuruldu. Herbiri mimari bakımdan ve hizmet açısından değerli olan bu eserler tıp ilmine ve sosyal hayata verilen önemi gösteriyordu. Selçuklu imparatorluğunda yapılan hastahanelerin ve bakımevlerinin yanında bu tesislere bağlı birer kütüphanenin bulunması bilgiye ve ilme verilen özenin kanıtlarıydı.

Alpaslan ve Melikşah zamanında; Bağdat sağlık kurumları, başta "Adudi Hastahanesi,, olmak üzere birçok güzı-

de, ilim ve fen sahibi hekimleri koruyor, onların çalışmalarını destekliyordu. Yüksek bir tıp okulu özelliği olan bu hastahanelerde yüzlerce hekim yetiştiriliyordu. Türkler bu kurumların yaşamaları için ellerinden gelen yardımları esirgemiyorlardı.

Bu kurumlar yalnız hasta tedavi eden yerler değil aynı zamanda hekimler arasında fikirlerin tartışıldığı, deneyimlerin ortaya konduğu ve tıbbi danışmanlığın en üst düzeyde hizmet verdiği yerlerdi. Hekimler burada en önemli tıbbi mesele ve konuları tartışıyorlardı. Bu kurumlarda her düzeyde tıbbi dersler verilirdi.

Selçuk imparatorluğunun en yüksek döneminde tıp ilmi ve tababet de en yüksek düzeye çıkmıştı. Bütün dünya tıp tarihleri İbni Sina ve Ebubekir Raziye eserlerinden tanıyor, bu eserleri okutuyor, öğreniyordu. Bunlardan başka tıbbın hemen her alanında, bilinmeyen sahalarda eserler yazmış hekimler vardı. Hastahane yönetimi (İşletmeciliği) Razi'nin yazdığı eser çok önemliydi, yaygındı. Eser günümüz ilim dünyasında kaybolmuştur.

4. Haçlı Seferlerinde Türk tıp kültür ve Medeniyetinin Avrupaya geçişi

Avrupada uyanma devri doğu kültür ve medeniyetinin önemli ölçüde Haçlı Seferleri sonucu batı dünyasına geçişi ile başlamıştır.

Haçlıların doğu seferlerinde, geçerken yakıp, yıktıkları yerlerde gördükleri sağlık ve sosyal kurumlar onlar için bir mucize, bir yeni dünya gibi gelmiş ve bunlar birer örnek teşkil etmiştir. Sonuçsuz kalan ve büyük çoğunlukla kara yoluyla yapılan bu seferlerde Doğunun kültür ve medeniyeti batıya geçmiştir. Özellikle eserlerin ve gördükleri sağlık kurumlarının birçoğu batıya götürülmüş veya örnek alınmıştır.

Haçlı seferlerinden önce Avrupada tıp okulları yoktu. Hastahane yoktu. Bazı tedavisi mümkün olmayan hastalar kiliselere, manastırlara bırakılıyordu. Bu kuruluşlar ise bir kaç odadan ibaret yerlerde hastalara bakıyorlardı. Avrupada başlan-

gıçta tıp hizmetleri, papazlar tarafından yerine getiriliyordu.

O dönemde Doğuda tıp okullarından mezun olarak doktorluğu meslek seçen kişiler ancak hasta tedavisinde bulunuyorlardı. Tıp hem bir meslekti, hem de bir Kamu hizmeti sayılıyordu. Bu sebeplerle Türk tıp kültür ve medeniyetinin Avrupaya geçen ve Avrupayı etkileyen özellikleri yalnız hastahaneleri değil bunların yanında ılıcalar, su şehirlere, bakım, koruma sistemleri fakat herşeyden önce tıbbın bir meslek ve kamu hizmeti oluşuydu. Doğu, tedavisini tamamen doğadan aldığı güç ve imkânlarla dayanıyordu. İlaç kültürü bu şekilde gelişti ve batıya geçti.

Salgın hastalıklardan korunma ve bunların tedavisi konularında özellikle Veba-tifüs'den kurtulmanın çareleri doğuda her ülkede biliniyordu. Doğuda tıp "Hıfzıssıhha", anlayışıyla ele alınmış ve geliştirilmişti. Batıda bunlar bilinmiyor, sıhhat ve hıfzıssıhha alanında yapılmış tek bir esere dahi rastlanmıyordu.

Doğuda, hastahaneleri, imaretleri, medreseleri, ılıcaları, kaplıcaları, hamam-

ları ve benzeri kuruluşlarıyla hemen her büyük şehir bir sağlık ve tıp merkezi durumunda idi. Bütün bunlar Türklerin, Türk düşünce ve kültürünün sonucu olup, Türkler Mısır'da, Suriye'de ve diğer yerlerde de aynı medeniyeti kurmuşlardı.

5. Harzemşahlar döneminde tababet

Harzemşahlar tababete büyük önem vermişlerdir. Dönemlerinde doktorları korumuşlar, eserler yazmalarını özendirmiş ve desteklemişlerdir. Tıp'ın bir ilim olarak gelişmesine yardımcı olmuşlardır.

Bu dönemde en ünlü eser; Harzemşah Memun adına, İbni Sina'nın hocası doktor Curcanlı Ebu Sehil Mesih'in "Veba", hakkında yazdığı eserdir. Horasan'da yetmişve kırk yaşında ölen Curcanlı'nın Çiçek hastalığının tedavisinde bir kitapçığı ve tıp alanında daha birçok eseri vardı.

Kirman Selçukları, Harzemşah devletinin çöküşünden sonra İran'da yeni bir

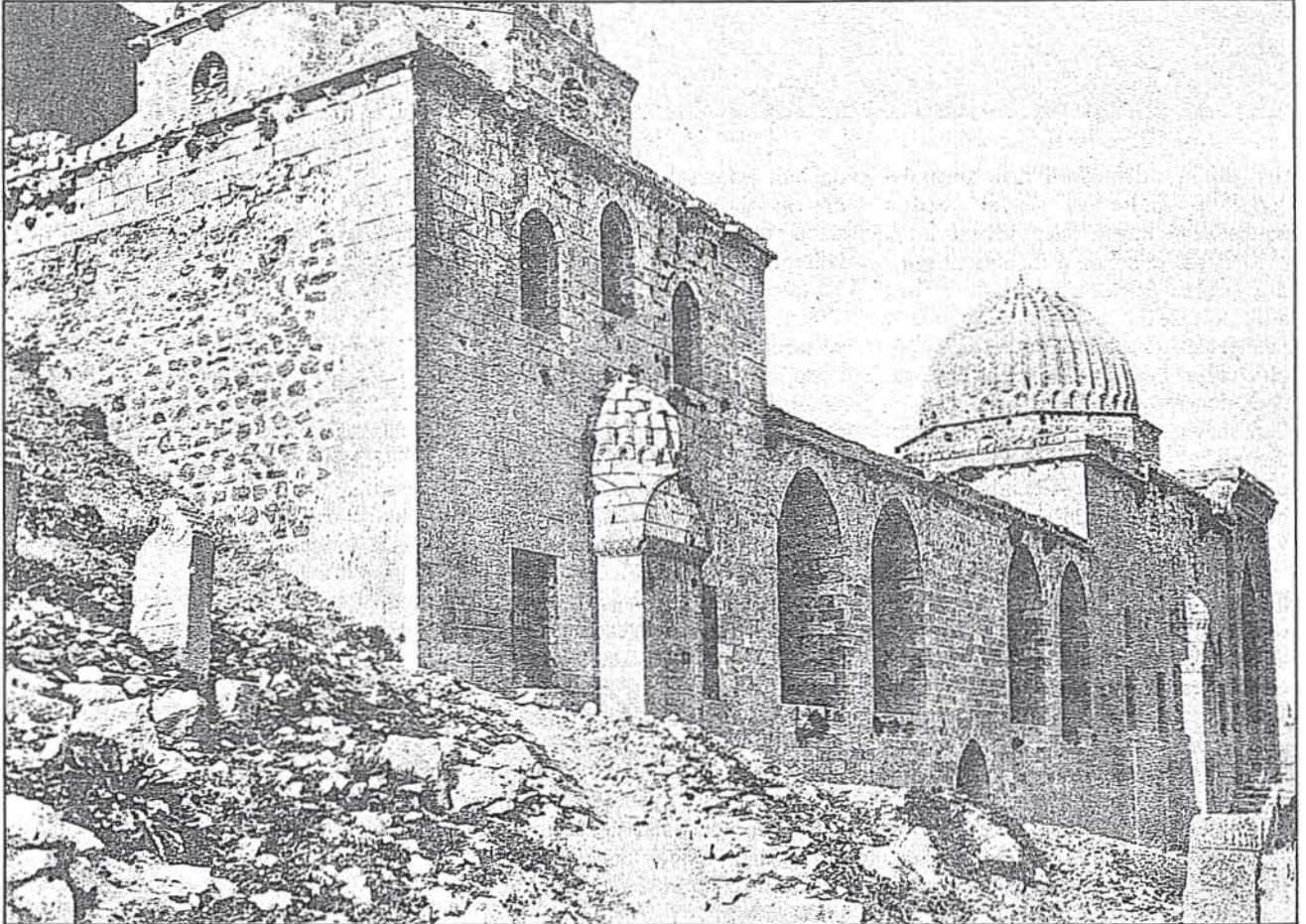
yönetim kurdular. Karahati Türklerinden Kutluğ Türkan hanımın İsfahan'da 1271-1281 yıllarında yaptırıldığı hastahane ünlüdür. Karahati Türklerinin yüzyıla yakın süren saltanatları sırasında birçok sağlık ve sosyal kuruluşlarla birlikte genel eğitim ve öğretim kurumları (Medreseler) köprüler ve hayır kurumları kurmuşlardır.

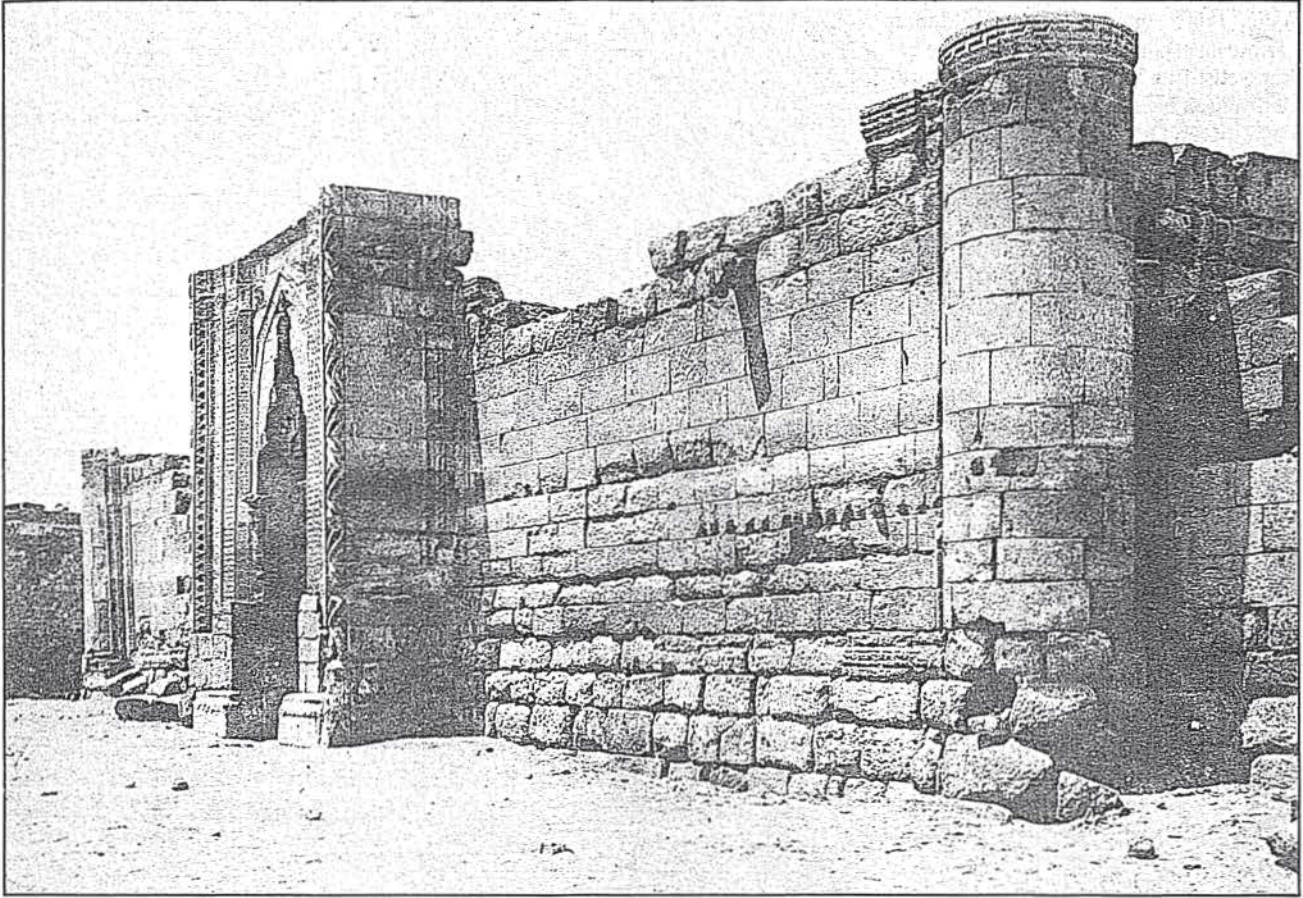
"Harzemşahi", adıyla anılan Lokman isimli ünlü tıp âlimin eserleri bu dönemin tababet alanındaki en önemli çalışmalarıdır. Adı geçen eser daha sonradan öğrencisinin öğrencisi olan Amasya Darüşşifası tabibi Amasyalı Şerafettin tarafından XVinci yüzyılda genişletilerek yeniden hazırlanmış ve yayınlanmıştır.

Türk-Moğol Devletinde İlhanlılar Hanedanı zamanında tababet

Cengiz İmparatorluğunun son dönemlerinde İlhanlılar kısmen Doğu ve Kuzey Anadolu'yu da içine alan büyük bir devletin sahibi oldukları

Sultan İsa Medresesi-Mardin

Sahibiye Medresesi-Kayseri

zaman Türk tababeti hemen her alanda gelişmesine devam etti. Özellikle "Sultaniye'de,, "Amasya'da,, yaptırılan Darüşşifa'larda açıklanan gelişme görülebilir.

a. İlhanlılar'dan Kıyasettin Olcayto Sultan Mehmet Hüdabende zamanında 1304-1316 tarihleri arasında iki önemli hastahane yapıldı. Olcayto Mehmet, Orta Asya'da "Sultaniye,, adı ile yeniden yaptırdığı bir şehirde Eczane ve herşeyi ile tam ve mükemmel bir hastahane ve hemen yanında bir medrese yaptırmıştır. 1308 de Abdullah oğlu Amber isimli Olcayto Mehmet ve karısı İlduzmuş hatuna yakınlığı olan bir şahıs tarafından Amasya hastahanesi yapıldı.

b. Amasya Hastahanesi
Hastahanenin kapısı üzerindeki Kitabe: "Sultanı kuvvet ve kudreti aziz olan CenabıAllah'ın aciz kulu Anber bin Abdulahı, Sultanı muazzam, Hakanı âzam, kıyaseddünya | veddin | Olcayto Sultan Mehmed'in-Cenabı Hak Sultanının Kuvvet ve Kudretini devamlı kılsın-Eyyamı devletinde ve hatunu muazzama melikelerin melikesi İlduzmuş Hatunun eyyamı izzetinde bu mübarek (Âli)

Darüşşifanın imaretine (bina ve inşasına) yediyüzsekiz senesinde müvaffak etti. Cenab-ı Allah bu hayrını kabul buyursun...,

Bu hastahane Amasya'da Yakutiye mahallesinde ve cadde üzerinde bulunmaktadır. Kagir bir binadır. Yedi büyük salon ve iki odadan ibaret olan bu hastahane 24.5 metre eninde 34 metre boyundadır. Büyük bir dikdörtgen şeklinde, tek katlıdır. Hastahanenin cephesi ve kapısı Türk işçiliğinin ve mimarisinin eşsiz işleme örneklerindedir. Kapıdan - avluya beş metrelik bir koridorla girilmektedir. Koridor üzeri taştan kemerlidir. Binanın ortası avludur.

Büyük odalar avlunun sağında ve solunda yer almaktadır. Avlunun her iki tarafında çeşitli cins taşlardan örülmüş, üç direğe dayandırılmış Türk tarzında iki koridor vardır. Oda tavanları da Türk tarzındadır. Ve süslemelidir.

Hastahanenin vakfiyesi 1312 tarihlidir. Burası Anadolu'da hekim yetiştiren en önemli hastahanelerden biridir. Beşyüzyıl bir tıp okulu görevini görmüştür. Vakıf kurucuları, mütevellileri, doktorları,

asistanları, eczacıları, kapıcı, çamaşırcı, ahçı gibi hizmetlileri hastahanenin kadrosunu oluşturur. Öğrenciler'le bütünlendir. 1875 yılına kadar bir tıp merkezi olan hastahane giderek ihmal edilmiş ve bir kısmı akıl hastalarına ayrılmıştır.

Bu hastahane tamamen tıp eğitimi yapmış bir kurumdur. Bugünkü anlamıyla bir tıp fakültesidir. Buradan çok ünlü ve tıp dünyasına büyük hizmetleri geçmiş ilim adamları, hekimler yetişmiştir Bunlardan:

- 1488 de ölen Şükrullah,
- 1516 da ölen Hilmi,
- 1541 de ölen Merzifonlu Atufi
- Mehmet bin Lütfullah gibi ünlü hekimler vardır.

Bu ilim merkezinde yetişmiş ve kuruma hizmet etmiş hocaların 1693-1815 tarihleri arasında yaşayanlar hakkında bütün bilgiler mevcuttur. Bunların arasında; Ahmet Bali, Kastuce, Esar Bali, Hacı Mahmut, İsmail, İbrahim, Mehmet Halife, Abdullah, Mustafa, Ebubekir, Yusuf Halife, Hafız Emin, Mehmet efendiler kuruma hizmet etmişleridir.

Bu eğitim kurumunun tıp tarihimizin açısından birçok önemli noktalarının ba-

şında eğitimin Türkçe yapılması gelmektedir. İkinci önemli nokta; açıklanan tarihte en etkin ve bilimsel bir tıp ve hekim yetiştirme kaynağı olmasıdır. Buradan yetişen hekimler yalnız Anadolu'da değil, bütün Ortadoğu'da-Balkanlar'da-Orta Asya'da-Hind'de- Arabistan'da faaliyet göstermişler, tababete hizmet etmişlerdir.

• Bu hastahane hekimlerinden tabip Sabuncuoğlu Şerafeddin bin Ali 1465 te yazdığı "Kitabülcerrahiye ilhaniye,, eseriyle günümüzde dahi değeri ve bilimsel niteliği çok önemli olan eserini yazmıştır.

El yazması eserin bir nüshası bugün Fatih Millet Kütüphanesi 79 numarada kayıtlıdır. Türkçe yazılmış ve yazarının bilgi ve deneyimleriyle resimlendirilmiş en mükemmel eser budur. Eser çok açık bir Türkçe ile yazılmış olup Fatih Sultan Mehmed'e ithaf edilmiştir.

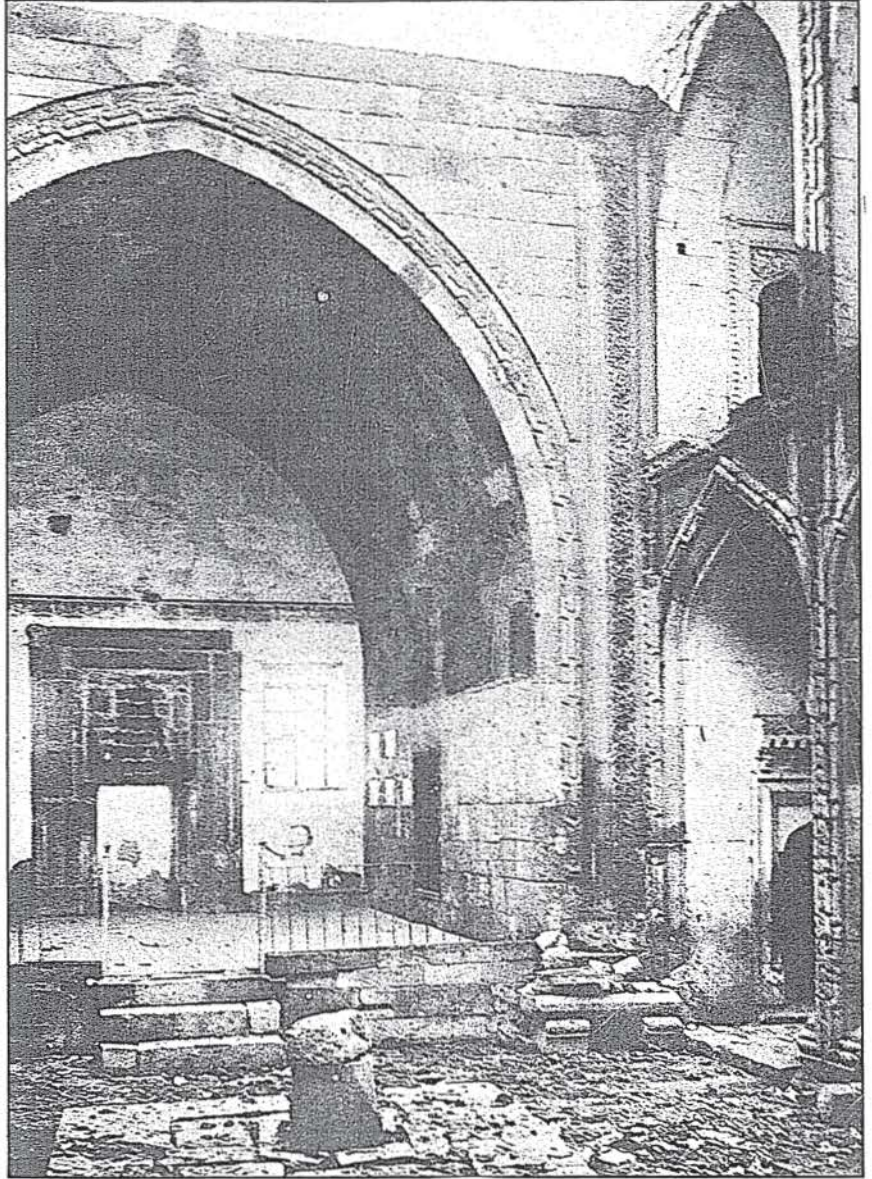
17 yaşında tababet mesleğine giren 65 yaşına kadar Amasya hastahanesinde hekimlik yapan Şerafeddin'in hocası Burhanettin Ahmet Türk'tür. O'nun hocasına Harzemli Lokman isimli bir Türk'tür.

Şerafeddin'in yazması başlı başına bir ilim konusudur. Ve çağdaş cerrehinin, çağdaş tıbbın temellerinden biridir.

7. Anadolu Selçuk İmparatorluğu

Anadolu Selçukluların XII ci asırdan başlayarak yaptıkları hastahane ve diğer sağlık ve sosyal yardım kuruluşları kökde bir esasa, Türk kültür ve medeniyetine ve geçmiş tarihe bağlandığı görülmektedir. Her şeyden önce dünyada ve özellikle Avrupa'da en eski ve köklü sağlık ve sosyal yardım görüşlerine sahip olan ve bunları uygulamaya koyan, eşsiz medeniyet eserleriyle örnek olan Türklerin sağlık konularında gerek düşünce ve fikirleri gerekse kurum ve kuruluşları Selçuklu Türkleriyle - onların aracılığı ile - Avrupaya geçmiş bulunmaktadır. Bu durumda Türk Selçuklu İmparatorluğu bir anlamda Türk dünyası ile Avrupa arasında - aracı rolü - oynamışlardır.

Anadolu Selçukluları ülkenin sağlık hizmetleri için hiçbir özveriden çekinmemişlerdir. Gerek yapılaşma, gerek hastahane yönetimi bakımından her türlü maddi harcamaları yapmışlardır. Sağlık hizmetleri için İran'dan, Arabistan'dan, her yerden en önemli uzmanları, bilim adamlarını ülkede toplamağa, bunlara eğitim ve hasta bakım ve teada-

Ak Medrese-Niğde

visinde görevlendirmeye özen göstermişlerdir. Bunların ve diğer Türk hocaların yetiştirdikleri tabibler, uzmanlar Selçuklu tababetinin kurucusu olmuşlardır.

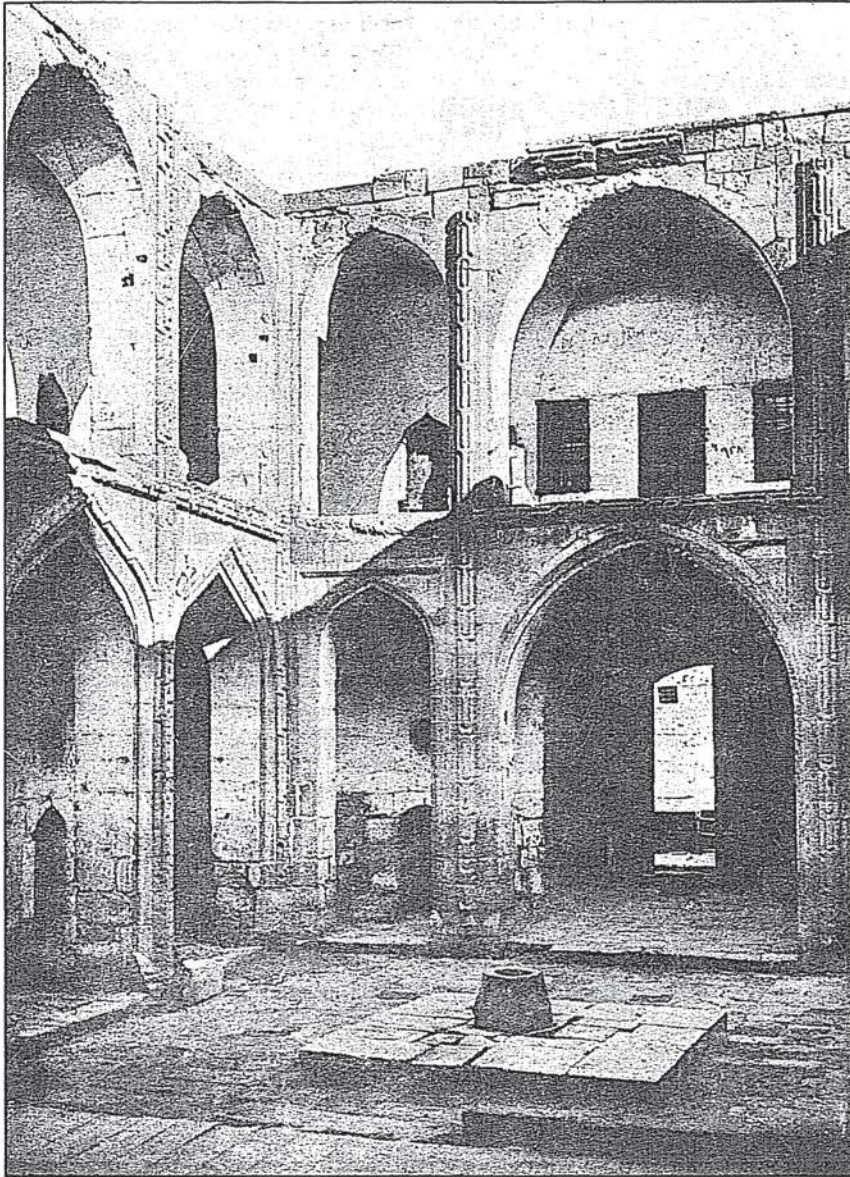
Selçuklularda Hastahaneler birer tıp eğitim ve öğretim yeri olarak kabul edilmiştir. Kayseri'de hastahane yanında bir tıp okulu kurmuşlardır.

Selçuklu Türk düşüncesinde sağlık, mutluluğun bir şartı ve esası kabul edilmişti. Bu sebeple temizlik başta olmak üzere toplum sağlığı kavramı geliştirilmiş, şehirleşme ve çevre temizliği Selçuklu şehir, kasaba ve köylerinde en önemli konuların başında gelmiştir. Hıfzıssıhha-yiyeceklerin diğer tüketim mallarının temizliği, korunması gibi konular çeşitli kurallara bağlanmıştır. Ha-

mamların bolluğu, sıcak su ve diğer şifalı kaplıcalar ve Anadolunun kendine özgü ılıcaların yaygınlığı açıklanan temizliğin şuurlaşması sonucu idi.

Türklerde beden ilmi, din ilminden önce geliyordu. Ve bu esas, bir hayat tarzı meydana getirmişti.

Selçuklularda tababet kurallaştırılmış, ehil olmayanlara, tıp eğitimi görmeyenlere tababet alanında asla izin verilmemiştir. Aksi davranışlar çok ağır cezalarla yasaklanmıştır. Selçuklular önleyici tababete olduğu kadar hastalıkların yayılmasınada büyük önem vermişlerdir. Selçuklu döneminde Anadoludaki hastahane, bakım evi ve diğer sosyal tesislerin bolluğunun sebebi açıklanan düşüncelerdir. Selçuklularda hasta kim olursa olsun

Ak Medrese-Niğde

büyük bir bakım ve ihtimam gösterilir, tedavisi için her çareye başvurulur, sürekli bilgiler ve deneyimler geliştirilir ve tıbbi araştırmanın önemine büyük yer verilirdi.

a. Divriği hastahanesi

Divriği'de - Divriki - Ali Menkucek tarafından yaptırılan ünlü Ahmet Şah Camii yanındadır. Prenses Turan Malik tarafından 1288 yaptırılmıştır. Turan Malik Fahrettin Behram Şahın kızıdır.

Hastahanenin arapça kitabesi şudur:

"Hükümdar merhum Fahrettin Behram Şahın kerimesi af ve Allahın sakınmasına muhtaç adil Turan Sultan hayır

ve dua kazanmak için 626 yılının ilk ayında bu yüksek darüşşifanın yapılmasını emretmiştir...,

Bu hastahanenin girişi olağanüstü güzellikte bir Selçuk şahasesidir. Hastahane camiye bitişiktir. Ortada türbe vardır. Selçuk hastahanelerinde bulunan türbelerde, hastahaneyi yapan ve vakfeden şahsın mezarı bulunur.

Hastahane 32x24 m² büyüklüğünde bir dikdörtgendir. Sivas'taki birinci Keykavus hastahanenin dörtte biri kadardır. Bu hastahane bir giriş, yanlarda ikişer büyük oda vardır. Avluda yuvarlak direklerle dayanan kemerler, ortada bir çeşme, sağ ve solda boş galeriler ve her iki tarafta hasta odaları vardır. Karşıda büyük divanhane ve yanlarında dikdörtgen

şeklinde iki büyük oda yer almaktadır. Toplam 8 oda ve 3 divan mevcuttur.

b. Yükseliş devri tıp eserleri ve özellikleri

Selçuklular ülkelerini o tarihlerde dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen değerli hastahanelerle süslerken özellikle mimari estetik ve rahatlık esaslarına büyük önem vermişlerdir. Bütün bu eserler Türk tezeyinat - süsleme - ve mimarisinin şaheserleridir.

Anadoluda sayısı onu geçen büyük hastahane ve tıp merkezi vardır. Bunlar şehirlerin çeşitli özelliklerine göre kurulmuşlardır. Kayseri - Sivas - Konya - askeri ve yönetim bakımından; Tokat - Kastamonu-Konya-Aksaray-Akşehir-Mardin iktisadi, ulaştırma ve diğer özellikleri açısından düzenli ve güzel hastahanelerin kurulduğu bölge şehirlerdir.

Hastahanenin bulunduğu çevre aynı zamanda bir ilim ve kültür çevresi olmuştur. Her türlü saldırıdan korumak içinde hastahaneler surlarla çevrilmiştir.

Selçuk hastahanelerin bir önemli özelliği de yönetimleridir. Tam bir düzen, disiplin ve bilimsel açıdan her an canlı ve hareketli bu kurumların işletilmesi ve yönetilmesi vakfiyelerle kurallandırılıyordu. 1220 yılında "Sivas Hastahanesi Vakfiyesi,, bir örnek teşkil ediyordu.

(Devamı Var)

Not: Gelecek sayımızda değerli hocamızın Selçuklu dönemi Anadoludaki Hastahanelerini tek, tek okuyucularımıza sunacağız.